

Kraków – warto wiedzieć

Syberia, Kaukaz, Daleki Wschód – dzieje Polaków

Prace Komisji PAU do Badań Diaspory Polskiej

MARIAN NOWY

Prof. Wiesław Caban jest historykiem, wykładowcą akademickim. Studia odbył na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Łódzkiego. Doktoryzował się w 1980 roku na tej uczelni, a stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie historii uzyskał w roku 1990, również na UŁ, w oparciu o rozprawę „Z dziejów powstania styczniowego w rejonie Gór Świętokrzyskich”. Postanowieniem prezydenta RP z 1999 roku

foto: Marian Nowy

Prof. Wiesław Caban prezentuje jedną z prac poświęconych dziejom Polaków na Syberii

otrzymał tytuł profesora. Jest pracownikiem Instytutu Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, na którym pełnił różne funkcje, ze stanowiskiem prorektora uczelni włącznie. Jego zainteresowania badawcze obejmują: dzieje polskich zrywów niepodległościowych (w szczególności powstania styczniowego), stosunki polsko-rosyjskie w XIX i na początku XX wieku, przemiany społeczno-gospodarcze i kulturalne w Królestwie Polskim, a także biografistykę polonijną. Prof. Caban jako członek Komisji do Badań Diaspory Polskiej PAU przedstawił podczas jej posiedzenia wykład zatytułowany „Badania nad dziejami Polaków w Rosji w XIX wieku w wybranych ośrodkach naukowych Syberii i Kaukazu”.

– Od kilkunastu lat w swoich badaniach zajmuję się losami Polaków w Imperium Rosyjskim w XIX wieku – mówił profesor. – Zaczęło się to od kwestii wcielania Polaków do armii carskiej w wyniku corocznie przeprowadzanego poboru rekruta od 1831 roku, a następnie doszły sprawy związane z zesłańcami polistopadowymi i postyczniowymi. Wreszcie w kręgu mojego zainteresowania znalazło się dobrowolne osadnictwo Polaków na Syberii. Dobrowolnymi osadnikami byli zarówno chłopci, jak i inteligencja.

Okazuje się, że badania nad dziejami Polaków na Syberii i Kaukazie, a także na Dalekim Wschodzie, podejmowane są w wielu ośrodkach naukowych. Do najważniejszych należą: Omsk, Tobolsk, Tomsk, Nowosybirsk, Krasnojarsk, Irkuck, Barnauł (Syberia), a także Krasnodar i Stawropol (Północny Kaukaz). Badania te prowadzą przede wszystkim osoby przyznające się do korzeni polskich, działające w organizacjach polonijnych, a zatrudnione w placówkach akademickich, gdzie wykładają historię, pedagogikę lub politologię.

Oto jeden z przykładów – wzięty z Barnaułu, stolicy Kraju Ałtajskiego. Badania nad losami polskich zesłańców prowadzi tam dwu historyków: prof. Walery Skubniewski, zatrudniony w Ałtajskim Państwowym Uniwersytecie, i Irina Nikulina z Ałtajskiego Technicznego Uniwersytetu im. I. Połzunowa. Walery Skubniewski, prawnik zesłańca styczniowego z guberni kieleckiej, ma w swym dorobku wiele prac dotyczących dziejów Rosji w XIX wieku i losów Polaków w Ałtaju. A w ogóle w kręgu jego zainteresowań znajdują się kwestie europejskich mniejszości narodowych zamieszkałych na terenie Imperium Rosyjskiego w XIX i XX wieku. W 2007 roku gościł w Krakowie na Kongresie Zagranicznych Badaczy Dziejów Polski. Z kolei prof. Irina Nikulina zajmuje się sprawami religijnymi w życiu codziennym zesłańców. W Barnaule podjęto też inicjatywę organizacji konferencji poświęconych losom Polaków na Syberii. Pierwsza tego typu konferencja miała miejsce w październiku 2012 roku, a duża w tym zasługa organizującej się dopiero Polonii. Zdaniem prof. Cabana Polacy w tej części Syberii odegrali mniejszą rolę cywilizacyjną w XIX wieku, a to głównie dlatego, że zsyła ▶

Kraków – warto wiedzieć

w ten rejon nie była zbyt wielka. Dzisiejsza Polonia jest stosunkowo świeżej daty. Stanowią ją głównie potomkowie osób zesłanych w czasach stalinowskich do Kazachstanu. Osiedlenie się w Barnaule, jak na warunki radzieckie, było stosunkowo łatwe. Polacy znajdowali tu zatrudnienie w administracji państwowej i w usługach. Przez pewien czas naczelnym architektem miasta był Polak, który też w nowych warunkach politycznych został założycielem organizacji polonijnej. Tekst wystąpienia prof. Cabana zostanie opublikowany w Pracach Komisji PAU do Badań Diaspory Polskiej.

Właśnie ukazał się – pod redakcją dra Janusza Pezdy – pierwszy tom Prac Komisji. Znajdują się w nim referaty: ks. Romana Dzwonkowskiego (o przemówieniach papieża Jana Pawła II do Polonii), Jana Lencznarowicza („Jałtańska zdrada. Z mitologii politycznej emigracji polskiej po II wojnie światowej”), Krzysztofa Marchlewicza (o okolicznościach samobójstw uchodźców polistopadowych w Anglii), Małgorzaty Nossowskiej (o losach Rosy Bailly oraz stowarzyszenia Les Amis de la Pologne), Artura Patka („Polska kwatera na cmentarzu katolickim w Jerozolimie”), dwa teksty Krzysztofa Smolany z Archiwum Akt Nowych w Warszawie (pierwszy – o źródłach do dziejów Polonii argentyńskiej na przykładzie Archiwum OO. Bernardynów w Martin Coronado i drugi – „Akta konsularne jako źródło do dziejów Polonii”), Marii Wrede („Kolekcje emigracyjne jako wyzwanie dla kustoszy narodowej pamięci”), Dariusza Zdziecha („Ośrodki Polonii nowozelandzkiej i ich zbiory”), Kamila Kubickiego („Więzy przyjaźni Joachima Lelewela z Karolem Sienkiewiczem w świetle korespondencji”). To tylko część referatów, jakie zostały wygłoszone w latach 2008–2011. Pełną ich listę można także znaleźć w tym tomie.

Komisja PAU do Badań Diaspory Polskiej powołana została decyzją Rady Naukowej PAU w grudniu 2007 roku. Jej przewodniczącym został prof. Zygmunt Kolenda. Pierwsze posiedzenie Komisji odbyło się 6 marca 2008 roku. Od tej pory raz w miesiącu członkowie Komisji spotykają się na posiedzeniach naukowych. Komisja organizowała także sesje naukowe wspólnie z Komitetem Badań nad Migracjami Ludności i Polonią przy Prezydium PAN, Instytutem Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego, Instytutem Amerykanistyki i Studiów Polonijnych UJ, Katedrą Historii XIX wieku Instytutu Historii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, Muzeum Narodowym w Krakowie, Fundacją XX. Czartoryskich, Stowarzyszeniem „Wspólnota Polska”. Komisja jest zaangażowana w przygotowywanie Kongresów Polskich Towarzystw Naukowych na Obczyźnie. Najbliższy, czwarty Kongres odbędzie się we wrześniu 2014 roku. Jednym z głównych tematów Kongresu będą losy Polaków osiadłych na Syberii.

„Polacy byli i pozostają nadal rozproszeni po całym świecie. Ich losy są częścią naszej historii, częstokroć znaną, ale też i nierzadko zapomnianą. O sprawach wielkich i małych dotyczących polskiej diaspory powinniśmy pamiętać i o nich mówić. Takim forum są zarówno posiedzenia naszej Komisji, jak i przygotowywane sesje czy sympozja” – napisał prof. Zygmunt Kolenda w przedmowie do I tomu Prac Komisji.

MARIAN NOWY

